

U SUSRET GRAĐANSKOM ZAKONIKU REPUBLIKE SRBIJE – DA LI JE ČLAN 178 ZAKONA O OBLIGACIONIM ODNOSIMA IZ 1978. GODINE DOBRO REŠENJE?

REZIME: U radu su izloženi problemi u vezi sa primenom člana 178 Zakona o obligacionim odnosima. Danas postoji bezbroj primera saobraćajnih nezgoda od strane motornih vozila u kojima se nanose velike štete pravnim i fizičkim licima. U praksi su se pojavili određeni problem u vezi sa primenom člana 178 Zakona o obligacionim odnosima. Idući u susret Građanskom zakoniku Republike Srbije te probleme smo izneli i predložili određene izmene. Smatramo da predloženim članom 193 Nacrta Građanskog zakonika Republike Srbije nisu otklonjene sve primedbe na član 178 Zakona o obligacionim odnosima.

Ključne reči: subjektivna odgovornost, objektivna odgovornost, odgovornost po osnovu pravičnosti, solidarna odgovornost, opasna stvar.

1. Uvod

U teoriji prava postoji odgovornost po osnovu krivice (subjektivna odgovornost), odgovornost bez krivice (objektivna odgovornost) i odgovornost po osnovu pravičnosti.

Odgovornost po osnovu krivice podrazumeva obavezu štetnika da naknadi štetu koju je drugom prouzrokovao svojom krivicom. Ova odgovornost se naziva još i subjektivnom odgovornošću, jer je osnov ovakve odgovornosti krivica, a krivica je subjektivne prirode. Odgovornost po osnovu krivice može biti: odgovornost po osnovu dokazane krivice i odgovornost po osnovu pretpostavljene krivice. Oštećeno lice koje traži naknadu štete mora da dokaže

* Prof. dr, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad, advokat u Loznici, e-mail: filipovc015@gmail.com

** Master pravnik, advokat u Loznici, e-mail: filipovc015@gmail.com

odgovornost po osnovu dokazane krivice, postojanjem: štete, uzročne veze između štete i štetnikove radnje i krivicu štetnika. Povodom odgovornosti po osnovu pretpostavljene krivice, oštećeno lice ne mora da dokazuje krivicu štetnika, jer zakon pretpostavlja njeno postojanje, ali se štetnik može osloboditi odgovornosti dokazivanjem da kod njega nema krivice. Odgovornost po osnovu pretpostavljene krivice razlikuje se od objektivne odgovornosti, kod koje oštećeno lice, takođe, ne mora dokazivati štetnikovu krivicu, ali se štetnik ne može osloboditi odgovornosti dokazivanja da kod njega nema krivice. Odgovornost bez krivice (objektivna odgovornost) podrazumeva štetnikovu obavezu da naknadi štetu prouzrokovanu oštećenom licu, koja mu se ne može pripisivati u krivicu. Za objektivnu odgovornost dovoljno je da budu ispunjeni samo objektivni uslovi: postojanje štete i uzročna veza između štete i štetnikove radnje. Objektivna odgovornost se još naziva i odgovornost po osnovu uzročnosti. Oštećeno lice ne mora dokazivati krivicu da bi ostvarilo pravo na naknadu štete. Štetnik se ne može osloboditi odgovornosti da naknadi štetu ako ne dokaže da nije kriv za nastanak štete. Štetnik se može osloboditi obaveze da naknadi štetu oštećenom licu samo ako dokaže da je šteta nastala zbog više sile isključivo krivicom samog oštećenog lica i isključivo krivicom nekog trećeg lica.

Istorijski posmatrano, objektivna odgovornost je prethodila subjektivnoj odgovornosti. U primitivnim pravima za odgovornost bila je dovoljna činjenica prouzrokovanja štete. Kasnije, uvođenje pojma krivice predstavljalo je veliku tekovinu civilizacije.¹ U savremenim pravima, uključujući i naše, odgovornost bez krivice (objektivna odgovornost) postoji naporedo sa odgovornošću po osnovu krivice (subjektivna odgovornost). Prema odredbama člana 191 Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine, (u daljem tekstu ZOO), sud može, vodeći računa o materijalnom stanju oštećenika, osuditi odgovorno lice da isplati manju naknadu nego što iznosi šteta, ako ona nije prouzrokovana namerno ni krajnjom nepažnjom, a odgovorno lice je slabog imovnog stanja te bi ga isplata potpune naknade dovela u oskudicu. Reč je o odgovornosti po osnovu pravičnosti. ZOO, umesto načela dokazane krivice, uvodi načelo pretpostavljene krivice. Pretpostavlja se da je štetnik kriv, a on neće odgovarati samo ako dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice. Ko drugome prouzrokuje štetu dužan je naknaditi je, ukoliko ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice.² Pored opštih pravila o objektivnoj odgovornosti za štetu koja nastane od opasne stvari ili opasne delatnosti, postoje i

¹ Pravni leksikon, (1964). Beograd, Savremena administracija, str. 555.

² Član 154, Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

posebna pravila za regulisanje odgovornosti za štetu koja nastane od opasnih stvari ili opasnih delatnosti. U članu 178 ZOO regulisana je odgovornost za štetu koja nastane u slučaju udesa izazvana motornim vozilom u pokretu. Ta posebna pravila poznata su obično pod nazivom posebni slučajevi objektivne odgovornosti.

U teoriji prava i zakonodavstvu postoje različita rešenja međusobne odgovornosti imalaca motornih vozila i štete prouzrokovane njihovim vozilima u pokretu.³ U Engleskoj se odgovornost u slučaju udesa izazvanog motornim vozilom u pokretu rešava po principu subjektivne odgovornosti, s tim što se krivica mora dokazivati. U Španiji se međusobni zahtevi za naknadu štete rešavaju po pravilima subjektivne odgovornosti, tako što se krivica pretpostavlja. Ako se krivica za saobraćajnu nezgodu ne može utvrditi, pretpostavlja se da su vlasnici vozila podjednako krivi i snose štetu u jednakim delovima. U Francuskoj, vlasnici motornih vozila za štetu koju prouzrokuju jedan drugom, odgovaraju po načelima objektivne odgovornosti. U SR Nemačkoj, međusobna odgovornost imalaca motornih vozila za štetu prouzrokovanu sudarom vozila procenjuje se prema udelu vozila u prouzrokovanju štete i veličini opasnosti. Međusobna odgovornost imalaca motornih vozila nije bila zakonom regulisana sve do donošenja ZOO Sudovi su prilikom rešavanja međusobne odgovornosti imalaca motornih vozila primenjivali odredbe člana 4 Zakona o nevažnosti pravnih propisa donetih pre 6. aprila 1941. godine i za vreme neprijateljske okupacije. Pravna pravila o toj materiji važila su do 6. aprila 1941. godine. Međusobna odgovornost imalaca motornih vozila bila je regulisana Austrijskim zakonom o jemčenju za štete prouzrokovane od motornih vozila, od 9. avgusta 1908. godine, u vezi sa pravnim pravilom iz par. 1295 Austrijskog građanskog zakona, odnosno pravnog pravila iz par. 31. bivšeg Srpskog građanskog zakonika od 1844. a koji glasi: „Ko drugom štetu pričini, dužan je za to naknadu učiniti.” Sudska praksa je prihvatila pravila o subjektivnoj odgovornosti, s tim što je krivica morala biti dokazana. Stroža pravila objektivne odgovornosti trebalo je da pruže veću zaštitu samo trećim licima kojima je prouzrokovana šteta upotrebom motornog vozila, a ne i imiocima motornih vozila.

³ Videti: Kaladić, I., (1988). Kolizija odgovornosti imalaca motornih vozila za štete izazvane motornim vozilima u pokretu, Zakon o obligacionim odnosima 1978-1988, I tom *Pravni život*, str. 671.

2. Odgovornost za štetu od motornih vozila prema ZOO

2.1. Medusobna odgovornost imalaca motornih vozila

Medusobna odgovornost imalaca motornih vozila – regulisana je na sledeći način:

„(1) U slučaju udesa izazvanog motornim vozilom u pokretu koji je prozrokovan isključivom krivicom jednog imaoca, primenjuju se pravila o odgovornosti po osnovu krivice.

(2) Ako postoji obostrana krivica, svaki imalac odgovara za ukupnu štetu koju su oni pretrpeli srazmerno stepenu svoje krivice.

(3) Ako nema krivice nijednog, imaoci odgovaraju na ravne delove, ako razlozi pravičnosti ne zahtevaju što drugo.”⁴

U Zakonu o obligacionim odnosima prihvaćeno je načelo krivice i načelo objektivne odgovornosti za opasne stvari. Odgovornost imalaca motornih vozila jednog prema drugom rešava se po pravilima subjektivne, a ne objektivne odgovornosti. Ako je do udesa došlo krivicom jednog imaoca motornog vozila, on sam snosi svoju štetu i duguje naknadu drugom imaocu. Ako se radi o obostranoj krivici imalaca motornog vozila, svaki od njih odgovara za ukupnu štetu koju su pretrpeli, srazmerno stepenu svoje krivice. Ako nije kriv nijedan tada odgovaraju na ravne delove, ukoliko razlozi pravičnosti ne zahtevaju što drugo. Smatramo da se uzajamna odgovornost imalaca motornih vozila za štete presuđuje prema pravilima o subjektivnoj odgovornosti. **Krivica kod uzajamne odgovornosti ima dvostruku ulogu: predstavlja osnov odgovornosti i merilo raspodele ukupne štete.**

U članu 178, stav 3 ZOO regulisana je situacija kad nijedan imalac motornog vozila nije kriv za saobraćajnu nezgodu. Tada imaoci odgovaraju na ravne delove, ako razlozi pravičnosti ne zahtevaju što drugo. Primenjuje se pravilo o objektivnoj odgovornosti, jer postoji odgovornost za štetu iako nema krivice ni jednog imaoca motornog vozila. Do primene pravila o objektivnoj odgovornosti u smislu člana 178, stav 3 ZOO doći će tek kad nema osnova za primenu subjektivne odgovornosti. **Sud je dužan u sporu prvo da utvrdi da li u konkretnom slučaju postoji krivica za saobraćajnu nezgodu, bilo jednog imaoca motornog vozila bilo da su obostrano odgovorni za saobraćajnu nezgodu, pa će na osnovu krivice odlučiti o zahtevu za naknadu štete. Kad sud utvrdi da nijedan imalac nije kriv, odlučiće da**

⁴ Zakon o obligacionim odnosima iz 1978. godine, *Službeni list*, br. 29/78, član 178, stav 1, 2 i 3.

ukupnu štetu snose na jednake delove, ako razlozi pravičnosti ne zahtevaju što drugo. Objektivna odgovornost se može primeniti tek kada sud utvrdi da nema krivice, odnosno da ne postoji subjektivna odgovornost. Pravila objektivne odgovornosti služe kao pomoćni kriterijum za deobu ukupne štete, kad ne postoji krivica nijednog imaoca motornih vozila. Krivica se ne može odbaciti kao kriterijum za presuđivanje međusobne odgovornosti imalaca motornih vozila, već se nameće kao vodeći kriterijum za presuđivanje njihove međusobne odgovornosti. Isključiva primena objektivne odgovornosti za međusobne štete prouzrokovane motornim vozilom u pokretu ne bi bila pravična. Nema nikakvog opravdanja i vlasnik motornog vozila koji se pravilno kretao snosi odgovornost za štetu u jednakom iznosu.

3. Za štete koju pretrpe treća lica imaoci motornih vozila odgovaraju solidarno

Član 178, stav 4 ZOO predviđa: „Za štete koje pretrpe treća lica, imaoci motornih vozila odgovaraju solidarno.” Kad u sudaru motornih vozila imaoci prouzrokuju štete trećem licu, vozači sudarenih vozila ne mogu prema oštećenim trećim licima isticati prigovor međusobne krivice za saobraćajnu nezgodu. Za utvrđivanje odgovornosti za štete prouzrokovane u sudaru motornih vozila nije bitna krivica nijednog vozača sudarenih motornih vozila, jer imaoci motornih vozila za štete prouzrokovane trećim licima u sudaru vozila odgovaraju po načelima objektivne odgovornosti i to solidarno. Ako su imaoci motornog vozila zaključili ugovor o osiguranju od autoodgovornosti u istoj organizaciji za osiguranje, oštećeno lice će se obratiti sa zahtevom za naknadu štete toj organizaciji. Međutim, ako su vlasnici, odnosno korisnici motornog vozila zaključili ugovor o obaveznom osiguranju u različitim organizacijama za osiguranje, zbog solidarne odgovornosti oštećena treća lica mogu birati od koje će organizacije tražiti naknadu štete. Organizacija koja je isplatila štetu trećem licu više nego što bi trebalo s obzirom na krivicu njenog osiguranika za saobraćajnu nezgodu, ima pravo regresa od drugog učesnika u saobraćajnoj nezgodi, odnosno od njegove organizacije za osiguranje, za više plaćeni deo naknade štete trećem licu. Ako je za saobraćajnu nezgodu isključivo kriv jedan vozač, imalac drugog motornog vozila, odnosno organizacija za osiguranje koja je isplatila štetu trećem licu imaće pravo na regres od drugog vlasnika, odnosno korisnika motornog vozila, odnosno od organizacije za osiguranje u kojoj je zaključio ugovor o osiguranju auto-odgovornosti. Šteta na stvarima koja se prevoze uz lica u vozilu, bez posebnog ugovora, obuhvaćene su osiguranjem od auto-odgovornosti. Štete na stvarima nisu obuhvaćene

ugovorom o osiguranju od auto-odgovornosti, kao i tzv. čiste materijalne štete. Kao primer čiste materijalne štete može da posluži slučaj kad je vozač nepropisno parkirao svoje motorno vozilo, čime je onemogućeno korišćenje puta i izlazak drugog vozila iz fabrike, zbog čega se pokvarila roba u drugom vozilu. Član 178, stav 4 ZOO predvideo je solidarnu i objektivnu odgovornost imalaca motornih vozila za štete koju pretrpe treća lica u slučaju udesa izazvanog motornim vozilima u pokretu u cilju što bolje zaštite trećih lica. Imaoci motornih vozila koja su učestvovala u saobraćajnoj nezgodi ne smatraju se trećim licem u odnosu jedan na drugog. Stoga je njihova odgovornost prema oštećenim licima uvek solidarna. Imaoci solidarnih motornih vozila mogu se od oštećenog lica braniti prigovorom o postojanju ma kog osnova koji njihovu odgovornost isključuje. Ako je oštećeno lice isključivo krivo za saobraćajnu nezgodu, tada to lice nema pravo na naknadu štete. Stoga se ne može govoriti o podeljenoj odgovornosti, jer oštećena osoba nije doprinela da šteta nastane niti da bude veća, a odnos između štetnika (vozača autobusa) i trećeg lica (vozača kamiona) ne utiče na postojanje odgovornosti prema tuženom. Prema odredbi stava 4, člana 178 ZOO u treća lica spadaju putnici koji su se nalazili u vozilu, vozači vozila koja ne spadaju u motorna vozila, putnici u njima, vlasnici oštećenih ili uništenih stvari, odnosno sva druga lica koja nisu imao motornih vozila u pokretu od kojih je prouzrokovana šteta ili nisu rukovala motornim vozilom u pokretu kojim je prouzrokovana šteta. Odgovornost imaoca opasne stvari (motorno vozilo je opasna stvar) je solidarna sa osiguravačem i štetnikom, pa svaki dužnik solidarne obaveze odgovara poveriocu za celu obavezu i poverilac može zahtevati njeno ispunjenje od koga hoće sve dok ne bude potpuno ispunjena, ali kad jedan dužnik ispuni obavezu ona prestaje – svi su dužnici oslobođeni plaćanja obaveze prema poveriocu.

4. Osnovi isključenja od odgovornosti za štetu prouzrokovane motornim vozilom po odredbama ZOO

Osnov isključenja odgovornosti za štetu od opasne stvari ili opasne delatnosti je dokaz da šteta potiče od nekog uzroka koji se nalazi van stvari, a čije se dejstvo nije moglo predvideti, izbeći ili otkloniti ili je šteta nastala isključivo radnjom oštećenika ili trećeg lica koju imalac stvari nije mogao predvideti i čije posledice nije mogao izbeći ili otkloniti.

Imalac se oslobađa od odgovornosti za štetu od opasne stvari i opasne delatnosti u skladu sa članom 177 ZOO, a koji glasi:

„(1) Imalac se oslobađa odgovornosti ako dokaže da šteta potiče od nekog uzroka koji se nalazio van stvari, a čije se dejstvo nije moglo predvideti, ni izbeći ili otkloniti.

(2) Imalac stvari oslobađa se odgovornosti i ako dokaže da je šteta nastala isključivo radnjom oštećenika ili trećeg lica, koju on nije mogao predvideti i čije posledice nije mogao izbeći ili otkloniti.

(3) Imalac se oslobađa odgovornosti delimično, ako je oštećenik delimično doprineo nastanku štete.

(4) Ako je nastanku štete delimično doprinelo treće lice, ono odgovara oštećeniku solidarno sa imaoцем stvari, a dužno je snositi naknadu srazmerno težini svoje krivice.

(5) Lice kojim se imalac poslužio pri upotrebi stvari ne smatra se trećim licem.”

5. Kritika rešenja člana 178 ZOO

Za štete koju pretrpe treća lica upotrebom motornih vozila imaoци motornih vozila odgovaraju solidarno. Vozači sudarenih vozila ne mogu prema oštećenim trećim licima isticati prigovor međusobne krivice za saobraćajnu nezgodu.

Imaoци motornih vozila za štete prouzrokovane trećim licima u sudaru vozila odgovaraju po načelima objektivne odgovornosti i to solidarno. „Za štetu koju pretrpe treća lica imaoци motornih vozila odgovaraju solidarno.”

Na osnovu iznetog mogu se postaviti sledeća pitanja:

- Da li je dobar član 178 ZOO?
- Da li je odredba člana 178, stav 4 ZOO dobro rešenje?

U stavu 1, člana 178 ZOO zapisano je sledeće:

„U slučaju udesa izazvanog motornim vozilom u pokretu” („ne – vozilima”) na osnovu stava 1, člana 178 ZOO proizilazi da je dovoljno jedno vozilo. Postavlja se pitanje da li je to redakcijska greška ili je u pitanju štamparska greška? Zbog ovakve formulacije stava 1, člana 178 ZOO nastaju određeni problemi. Zbog toga ovo treba u sledećim izmenama Zakona precizirati.

- Da li se motorno vozilo koje se zaustavilo na semaforu, na raskrsnici da bi propustilo vozilo sa pravom prvenstva, koje se zaustavilo na putu radi popravke, smatra kao vozilo koje je u pokretu?
- Može li neko odgovarati u našem pravu objektivno, ako nema uzročnosti, ne krivice?

- Da li postoji odgovornost ako parkirano vozilo prouzrokuje štetu trećim licima?

Posebna pravila o odgovornosti koja su predviđena članom 178 ZOO, važe u okolnostima prouzrokovanja štete motornim vozilom u pokretu kada tim vozilom upravlja imalac motornog vozila i kada dođe do sudara tog motornog vozila sa motornim vozilom u pokretu drugog imaoaca ili drugih imalaca. Međutim, ZOO ne postavlja uslov da imalac upravlja motornim vozilom, ali se ovaj uslov izvodi iz teksta člana 178 ZOO.

Na druge okolnosti prouzrokovanja štete motornim vozilom primenjuje se opšta pravila o odgovornosti za štetu od opasne stvari ili opasne delatnosti ili, drukčije rečeno, opšta pravila o objektivnoj odgovornosti za pričinjenu štetu. U praksi se pojavila dilema – da li radnik preduzeća koji je upravljao motornim vozilom solidarno odgovara zajedno sa preduzećem i osiguravajućom organizacijom za štetu prouzrokovanu trećem licu?

Prema članu 170, stav 2 ZOO, oštećenik ima pravo da zahteva naknadu štete i neposredno od radnika ako je štetu prouzrokovao namerno. U ovom propisu reč je o zaposlenom koji kao radnik preduzeća, obavljajući svoj posao nanosi drugome štetu.

ZOO ne reguliše posebnim odredbama sve okolnosti prouzrokovanja štete motornim vozilima, kao i odgovornost za udeo izazvan motornim vozilom u pokretu. Ne postoje pravila o odgovornosti za štetu koja nastane u tri slučaja:

- 1) kad vozilima u pokretu nisu upravljali imaoци vozila već lica u njihovoj službi;
- 2) kad se kao imaoци vozila pojavljuju pravna lica, a vozilima u pokretu su upravljala lica koja se nalaze u radnom odnosu (u službi) u okviru pravnog lica i
- 3) kad je nekim od vozila u pokretu upravljao imalac vozila, a drugim vozilima u pokretu lica u službi (u radnom odnosu) drugog imaoца (fizičkog ili pravnog lica).

Tada odgovornost za štetu može biti razrešena na sledeći način:

- primenom po analogiji, izloženih pravila o subjektivnoj odgovornosti imalaca motornih vozila za štetu koja nastane udesom vozila u pokretu;
- primenom opštih pravila o objektivnoj odgovornosti za prouzrokovanu štetu;

- primenom pravila o odgovornosti za drugog (i odgovornost organizacije udruženog rada, drugog pravnog ilca i poslodavaca za štetu koju prouzrokuje radnik.⁵

6. Odgovornost po osnovu pravičnosti

Princip pravičnosti ne bi trebalo zapostaviti pri postojanju krivice oba imaoa motornih vozila za štetu koju su pretrpeli u udesu izazvanom motornim vozilima u pokretu. Ako je, na primer, do saobraćajne nezgode došlo zbog toga što su oba vozača vozeći iz suprotnih smerova zadremala u vožnji, pa su njihova vozila krenula jedno prema drugom i sudarila se. **Jedan je imalac vozio autobus, a drugi putnički automobil.** U toj saobraćajnoj nezgodi na strani imaoa autobusa nastupila je šteta manjeg obima, a na strani imaoa putničkog automobila šteta velikog obima. Posmatrajući ovaj primer sa stanovišta krivice (subjektivne odgovornosti), možemo zaključiti da su oba vozača u istom stepenu kriva za saobraćajnu nezgodu. Nije pravično da oba vozača odgovaraju za ukupnu štetu koju su pretrpeli srazmerno stepenu svoje krivice. U konkretnom slučaju treba imati u vidu da je autobus daleko više doprineo visini štete nego putnički automobil. Opravdano je pri raspodeli ukupne štete uzeti u obzir i elemenat opasnosti motornog vozila, koji možemo označiti razlogom pravičnosti. Načelo pravičnosti ne bi trebalo uzeti u obzir pri sudaru motornih vozila iste vrednosti, već samo tamo gde postoji očita razlika u opasnosti pogona motornih vozila.

Stoga mislimo da bi tekst stava 2, člana 178 ZOO trebalo izmeniti tako da glasi: „**Ako postoji obostrana krivica, svaki imalac odgovora za ukupnu štetu koju su oni pretrpeli srazmerno stepenu svoje krivice, a izuzetno prema pravilima o objektivnoj odgovornosti, ako razlozi pravičnosti to zahtevaju.**”

Takođe, princip pravičnosti ne bi trebalo zapostaviti kad nema krivice nijednog imaoa motornog vozila za štetu koju su pretrpeli u udesu izazvanom motornim vozilom u pokretu.

Ako je, na primer, do saobraćajne nezgode došlo usled sudara autobusa i putničkog automobila izazvanog krivicom vozača – u toj saobraćajnoj nezgodi na strani imaoa autobusa nastupila je šteta manjeg obima, dok je na putničkom automobilu nastupila šteta većeg obima. **Načelo pravičnosti**

⁵ Đorđević. S., Ž., Stanković, S., V., (1986). Obligaciono pravo, Beograd, Naučna knjiga, str. 402. i 403.

govori da imalac autobusa treba da snosi štetu u većem delu nego imalac putničkog automobila.

Stoga mislimo da bi tekst stava 3, člana 178 ZOO trebalo da glasi: „**Ako nema krivice ni jednog, imaoci odgovaraju po pravičnosti.**”

Načelo pravičnosti ne treba uzeti u obzir pri sudaru motornog vozila iste vrste.

Rešenje koje sadrži stav 1, člana 178 ZOO je dobro, pa u slučaju udesa izazvanog motornim vozilom u pokretu prouzrokovanog isključivom krivicom jednog imaoca treba primeniti pravilo o odgovornosti po osnovu krivice (subjektivna odgovornost). U teoriji prava postoje i suprotna mišljenja, gde se predlaže da i stav 1, člana 178 ZOO treba menjati, tako da glasi:

„U slučaju saobraćajne nezgode izazvane motornim vozilom u pokretu koja je prouzrokovana isključivom krivicom imaoca, primenjuje se pravilo odgovornosti po osnovu krivice, izuzetno i pravila o odgovornosti na osnovu prouzrokovanja, ako razlozi pravičnosti to zahtevaju.”⁶

Kao primer se navodi saobraćajna nezgoda u kojoj je učestvovalo teretno motorno vozilo i motor. Do nezgode je došlo zbog **eksplozije istrošene gume na motoru i njegovog skretanja na levu stranu puta, kojim je iz suprotnog smera nailazilo teretno motorno vozilo, na kome je iznenada otkazao uređaj za kočenje i upravljanje.** Zbog toga vozač teretnog motornog vozila nije mogao da zaustavi vozilo ili da ga skrene tako da je došlo do gašenja motora.

Nije sporno da na strani vozača motora postoji krivica za saobraćajnu nezgodu, jer je vozio motor s istrošenim gumama, a mogao je očekivati eksploziju gume u vožnji. **Na strani vozača teretnog motornog vozila nema krivice, jer ni po čemu nije mogao očekivati otkazivanje uređaja za kočenje i upravljanje.**

Prema odredbama stava 1, člana 178 ZOO **vozač motora ne bi imao pravo na naknadu štete, naprotiv, bio bi obavezan da imaocu teretnog motornog vozila naknadi štetu, ako je došlo do štete na teretnom vozilu.**

Da li je to rešenje pravično? U konkretnom slučaju i teretno vozilo doprinelo je nastanku štete, jer da na njemu nije došlo do iznenadnog kvara vozač bi uspeo da izbegne nalet motora. Doprinos vozača teretnog motornog vozila nije krivica, već opasnost teretnog vozila. Ako je tako teretno vozilo doprinelo nastanku štete, opravdano je, ističe autor, njegovog imaoca obavezati na naknadu štete makar i delimično i ako se ne može njemu pripisati krivica za štetni događaj.

⁶ Kadalić, I., op. cit., str. 680.

Smatramo da ovaj stav nije prihvatljiv, jer u slučaju udesa izazvanog motornim vozilom u pokretu prouzrokovanog isključivo krivicom jednog imaoaca, treba primeniti pravilo o subjektivnoj odgovornosti. Onaj ko je kriv za saobraćajnu nezgodu treba i da snosi sve posledice te saobraćajne nezgode.

7. Pokriva li ugovor o osiguranju od autoodgovornosti objektivnu i solidarnu odgovornost?

U praksi se postavilo pitanje da li osiguravač pokriva objektivnu i solidarnu odgovornost po osnovu zaključenog ugovora o osiguranju od autoodgovornosti za štete prouzrokovane trećim licima upotrebom dva ili više motornih vozila ili samo pokriva objektivnu odgovornost. Ovo pitanje se nametnulo u praksi iz razloga što se povećao broj saobraćajnih nezgoda u kojima učestvuje dva ili više motornih vozila koja su prouzrokovala štetu trećim licima. Za saobraćajnu nezgodu isključivo je kriv vozač jednog motornog vozila, ali oštećena lica se obraćaju tužbom sudu sa zahtevom da se svi vlasnici motornih vozila, odnosno njihovi osiguravači obavežu da po pravilima objektivne i solidarne odgovornosti isplate štetu. Oštećena lica u tužbi se pozivaju na odredbu člana 178, stav 4 ZOO.

7.1. Različiti stavovi u sudskoj praksi povodom primene člana 178 ZOO

U sudskoj praksi postoje različiti stavovi povodom postavljenog pitanja. U jednoj presudi zauzet je sledeći stav:

„Međutim, po nalaženju Okružnog suda dati razlozi u pogledu odgovornosti tuženih osiguravajućih organizacija za naknadu štete su nejasni i nerazumljivi kod činjenice koja iz spisa proizilazi, a na koju se žalbom osnovano ukazuje da prvostepeni sud nije **ispitivao i utvrđivao krivicu učesnika u saobraćajnom udesu i njihov eventualni doprinos od čega zavisi i pitanje odgovornosti tuženih za nastalu štetu**. Naime, prvostepeni sud kod utvrđivanja osnova odgovornosti tuženih poziva se na odredbe člana 178, stav 4 ZOO shodno kojima za štetu koju pretrpe treća lica, imaoци motornih vozila odgovaraju solidarno. U konkretnom slučaju nije sporno da su vozila koja su se odnosnog dana sudarila bila osigurana kod tuženih pa **nije jasno na osnovu čega prvostepeni sud** nalazi da osiguravajuća organizacija odgovara za štetu pričinjenu trećim licima kao imalac, vlasnik vozila s obzirom da shodno Zakonu o osnovama sistema osiguranja imovine i lica osiguravajuća

organizacija odgovara za štetu koju njen osiguranik pričini licima po osnovu zaključenog ugovora o osiguranju i to do visine ugovorenog iznosa osiguranja pri čemu se limit osiguranja razlikuje kada je u pitanju putničko i teretno vozilo.⁷

„Osnovano prvotuženi u žalbi ističe da kao osiguravač odgovara u okviru odgovornosti svog osiguranika, pa bi razlozi prvostepenog suda **da u radnjama osiguranika prvotuženog nema propusta isključili i odgovornost prvotuženog, te bi prema razlozima prvostepenog suda okolnost da lice koje nije upravljalo motornim vozilom nije doprinelo nastanku štete u njegovim radnjama propusta isključila i odgovornost tuženog kao osiguravača**. Sama činjenica da je lice oglašeno krivim za izvršeno krivično delo ne isključuje postojanje eventualnog doprinosa za nastanak štete i drugog učesnika u saobraćajnoj nezgodi, s tim što se postojanje doprinosa kao pravni zaključak izvodi iz svih okolnosti pod kojima je došlo do nastanka štete, a koje u prvostepenom postupku uopšte nisu raspravljene. U ponovnom postupku sud će imati u vidu primedbe iz ovog rešenja, ceneći pri tome navode izloženog u toku postupka i u žalbi, i to tuženi... odgovara za štetu tužiocima u okviru odgovornosti svog osiguranika, jer ukoliko u radnjama lica koje je upravljalo vozilom osiguranika tuženog nema propusta, onda tuženi ne bi mogao da odgovara po osnovu osiguranja od odgovornosti za štetu pričinjenu trećim licima.“⁸

„Prvotuženi najpre ističe da prvo i drugotuženi nisu u nikakvom međusobnom pravnom odnosu da bi bili solidarno obavezni na naknadu štete. Imajući u vidu zakonske odredbe čl. 178, stav 1 ZOO i čl. 123 ZPP-a **sud nikako nije mogao solidarno da obaveže prvo i drugotuženog na isplatu štete, već je shodno navedenim zakonskim propisima obaveza isplate naknade štete na strani onog osiguravača čiji je osiguranik odgovoran za nastali saobraćajni udes**. Sud se u obrazloženju presude poziva na čl. 178, stav 4 ZOO i isti glasi „za štetu koju pretrpe treća lica imaoći motornih vozila odgovaraju solidarno a što je suprotno i nelogično samoj izreci presude.“

Naime, ne bi trebalo da bude sporno da prvotuženi nije imalac vozila, a shodno čl. 174, stav 2 ZOO koji precizno reguliše da se „imaocem smatra sopstvenik stvari, te shodno tome osiguravač se ne može smatrati imaocem motornog vozila, te se i ne može primeniti čl. 178, stav 4 ZOO kako je to ovaj sud uradio, već se može isključivo primeniti čl. 178, stav 1 ZOO, pravilo po osnovu odgovornosti – po osnovu krivice.

⁷ Rešenje Okružnog suda u Beogradu, GŽ1-64/95 od 15.11.1995. godine.

⁸ Rešenje Okružnog suda u Beogradu, GŽ-9765/96 od 18.10.1998. godine.

Takođe iz obrazloženja suda proizilazi da tuženi odgovara po osnovu objektivne odgovornosti osiguravača odnosno imaoca motornih vozila, što nije tačno i proizvoljno je, najpre sa razlogom što tuženi nije imalac motornih vozila, odnosno vlasnik vozila i što tuženi ne osigurava objektivnu odgovornost. Naime, prvotuženi ističe da u konkretnom slučaju nije osigurana objektivna odgovornost imaoca motornog vozila, već je zaključen ugovor o obaveznom osiguranju korisnika, odnosno sopstvenika motornih vozila od odgovornosti za štete pričinjene trećim licima, te shodno tome osiguravač odgovara u okviru odgovornosti svog osiguranika, odnosno po osnovu krivice svog osiguranika te se i mora primeniti čl. 178, stav 1 ZOO.⁹

U sudskoj praksi postoje presude u kojima su zauzeti drugačiji stavovi. Tako je u jednoj presudi zauzet sledeći stav:

„Pravilo odgovornosti u slučaju udesa izazvanog motornim vozilom u pokretu smeštena su u odsek 5, Zakona o obligacionim odnosima koji reguliše odgovornost za štetu od opasne stvari ili opasne delatnosti odeljak drugi član 178 kojim je predviđeno u slučaju udesa izazvanog motornim vozilom u pokretu koji je prouzrokovan isključivom krivicom jednog imaoca, primenjuju se pravila o odgovornosti po osnovu krivice (tačka 1), ako postoji obostrana krivica svaki imalac odgovara za ukupnu štetu koju su oni pretrpeli srazmerno stepenu krivice u (tačka 2), ako nema krivice nijednog, imaoci odgovaraju na ravne delove, ako razlozi pravičnosti ne zahtevaju što drugo (tačka 3) za štetu koju pretrpe treća lica imaoci motornih vozila odgovaraju soludarno (tačka 4).“

Uočljivo je da stavovi 1-3 člana 178 ZOO regulišu samo pitanje međusobne odgovornosti imalaca vozila za slučaj udesa izazvanog motornim vozilom u pokretu po osnovu krivice, dok u drugom slučaju kada je reč o odgovornosti prema trećim licima iz takvog dejstva radi se o objektivnoj odgovornosti pa imaoci opasnih stvari odgovaraju bez obzira na krivicu kazualno objektivno, pa će treće lice moći ishodovati naknadu štete u pogledu svakog imaoca motornog vozila i to u sva tri navedena slučaja predviđena u stavu 1, 2, 3. člana 178 ZOO. Za treće lice subjektivni odnos odgovornog lica prema posledici nije od značaja. **Dakle, pravila o naknadi nisu istovetna za imaoce kao oštećena i treća oštećena lica. Uzajamna odgovornost imalaca sudarenih motornih vozila je složenija u odnosu na njihovu odgovornost prema trećim oštećenim licima koja je jednostavnija.**

⁹ Videti žalbu na presudu Opštinskog suda u Beogradu P-3098/97 od 13.12.1999. godine.

Vozilo je faktor rizika za koje se objektivno odgovara. Odgovornost imaoca trećim licima jeste nezavisno od krivice, budući da je šteta potekla od motornih vozila koja imaju status opasne stvari. **Svaki imalac duuguje naknadu ukupne štete nemajući mogućnost da se brani prigovorom da je drugi imalac isključivo ili delimično kriv za saobraćajni udes.** Pravilo o solidarnoj odgovornosti za ovu štetu prihvaćeno je u želji da se osigura bolji položaj oštećenog. Njemu je priznato pravo da zahteva potpuno namirenje od svakog imaoca vozila a ovi se mogu međusobno obračunati u regresnom postupku. Imalac koji je isključivo kriv za udes moraće u krajnjem ishodu snositi celokupnu isplaćenu naknadu, a imalac čija je krivica samo delimična snosiće deo naknade, a kad niko nije kriv za udes štetu treba da snose na jednake delove. S obzirom na to da za štetu prouzrokovanu trećem licu u sudaru vozila solidarno odgovaraju imaoci sudarenih vozila, **to znači da za štetu odgovaraju i njihovi osiguravači – svako po osnovu polise osiguranja koju je izdao, a do limita svoje obaveze, što dalje znači da oštećeno lice uživa pokriće do visine dvostrukog osiguranog iznosa ukoliko su se sudarila najmanje dva vozila.**

Imaoci sudarenih vozila ne mogu prema trećem oštećenom licu isticati prigovor međusobne krivice niti isključive krivice jednog od vozača sudarenih vozila a to ne može činiti ni organizacija za osiguranje ako se naknada štete od nje zahteva. Izuzetno imalac vozila može se osloboditi odgovornosti predviđenim čl. 177 ZOO a u konkretnom slučaju ne postoje okolnosti za oslobađanje od odgovornosti po osnovu odredbe ZOO. Treće oštećeno lice može tražiti potpunu naknadu štete od svakog imaoca vozila, od svih istovremeno, od svakog pojedinačnog a može se odložiti da nakndu traži i samo od nekog od njih ili od osiguravača koji bi u tom slučaju odgovarao po osnovu polise osiguranja od limita svoje obaveze.¹⁰

Iz navedenih razloga, nalaženje je suda da su za štetu koju je tužilac pretrpeo kao putnik u automobilu, solidarno odgovoran kako vozač automobila reg. oznake LO 639-93 tako i vozač vozila reg. oznake BG 149-918, po osnovu objektivne odgovornosti, bez obzira na eventualnu isključivu krivicu imaoca putničkog vozila reg. oznake LO 639-93 odnosno odgovorni su njihovi osiguravači po osnovu ugovora o osiguranju. Odgovornost tuženih

¹⁰ Za izloženo pravno shvatanje videti komentar Zakona o obligacionim odnosima u članu 178, Perović, S., Dizner, (1997). *Pravni život*, (10): Komentar Zakona o osiguranju imovine lica, Službeni list SRJ, broj 13/96. Presuda Okružnog suda u Beogradu GŽ. br. 3351/98, Presuda Vrhovnog suda Srbije Rev. Br. 63/70 objavljena u Zbirci sudskih odluka pod brojem 33.

osiguravača zasniva se na odredbi člana 940, i 941 u vezi sa članom 178, stav 4 i člana 414, stav 1 ZOO.¹¹

Takođe i u drugoj presudi zauzet je sledeći stav:

„Odredbama čl. 178, stav 4 Zakona o obligacionim odnosima propisano je da za štetu koju pretrpe treća lica imaoći motornih vozila odgovaraju solidarno. Iz ove odredbe Zakona proizilazi da treća lica imaju zaštitu od štete koju trpe i od lica koja su prouzrokovala štetni događaj sudarom svojih vozila, i od vlasnika vozila ali i od osiguravajućih zavoda. Svi oni solidarno odgovaraju trećim licima, bez obzira ko je od njih kriv za štetu, međusobno obeštećenje mogu takvi solidarni dužnici ostvarivati od krivca, ali to nema uticaja prema trećem licu. Treće lice može da bira koga će tužiti, i u konkretnom slučaju tužilac naknadu štete zahteva od lica koja su učestvovala u nezgodi i osiguravajućih zavoda kod kojih su osigurana vozila kojim su tragičnom prilikom upravljali.“¹²

„... a odnos između štetnika (vozač autobusa) i trećeg lica (vozač kamiona) ne utiče na postojanje odgovornosti prema tužilji.“¹³

„Prvotučeni je odgovoran za štetu koju je tužilja kritičnom prilikom pretrpela kao osiguravajuća organizacija, jer su oba vozila koja su učestvovala u saobraćajnom udesu bila osigurana kod njega od odgovornosti. Stoga, u smislu odredbe člana 941 Zakona o obligacionim odnosima tužilja kao oštećena u ovoj pravnoj stvari ima pravo na naknadu štete koju je pretrpela u saobraćajnom udesu. Kako je i drugotučeni odgovoran zbog neodržavanja puta, na kome se isti dogodio, pravilno su tuženi obavezni da tužilji solidarno naknade pretrpljenu štetu. Iz svih navedenih razloga u pogledu odgovornosti tuženih, neosnovano se u reviziji ukazuje na krivicu drugotučenog, jer kod solidarne odgovornosti štetnici odgovaraju bez obzira na stepen krivice.“¹⁴

¹¹ Videti Presudu Opštinskog suda u Beogradu P-3092/97 od 30.12.1999. godine.

¹² Presuda Opštinskog suda u Nišu, P-4498/98 od 10.05.2000. godine.

¹³ Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. 4374/95 od 22.05.1996. godine.

¹⁴ Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 4244/98 od 20.10.1999. godine.

Prof. Filipović K. Aleksandar, LLD

The Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, The University of Business Academy in Novi Sad, a lawyer in Loznica

Filipović A. Dušan, LLM

A lawyer in Loznica

**TOWARDS THE CIVIC CODE OF
REPUBLIC OF SERBIA –
WHETHER THE ARTICLE 178 OF THE LAW OF
CONTRACT FROM 1978 IS A GOOD SOLUTION?**

A b s t r a c t

The work outlines the problems in relation to the application of the Article 178 of the Law of Contract. Nowadays, there are countless examples of traffic accidents caused by motor vehicles. Major damage is inflicted to both legal and physical persons in these traffic accidents. In practice, there are certain problems arose in relation to the application of the Article 178 of the Law of Contract. In view of the upcoming Civil Code of Republic of Serbia, we have presented these problems and suggested certain amendments. We believe that the proposed article 193 of the Draft Civil Code of Republic of Serbia has not removed all objections to the Article 178 of the Law of Contract.

Keywords: *subjective responsibility, objective responsibility, responsibility based on equity, solidary responsibility, dangerous matter*

Literatura

1. Đorđević. Ž., Stanković, S., V., (1986). Obligaciono pravo, Beograd, Naučna knjiga
2. Kaladić, I., (1988). Kolizija odgovornosti imalaca motornih vozila za štete izazvane motornim vozilima u pokretu, Zakon o obligacionim odnosima 1978-1988, I tom, *Pravni život*, str. 671

3. Prednacrt Građanskog zakonika Republike Srbije, (2009). Vlada Republike Srbije, Beograd
4. Pravni lesikon, (1964). Beograd, Savremena administracija
5. Presuda Opštinskog suda u Beogradu P-3092/97 od 30.12.1999. godine
6. Presuda Opštinskog suda u Nišu, P-4498/98 od 10.05.2000. godine
7. Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. 4374/95 od 22.05.1996. godine
8. Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 4244/98 od 20.10.1999. godine
9. Rešenje Okružnog suda u Beogradu, GŽ1-64/95 od 15.11.1995. godine
10. Rešenje Okružnog suda u Beogradu, GŽ-9765/96 od 18.10.1998. godine
11. Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ*, br. 29/78
12. Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju, *Službeni glasnik RS*, br. 51/09 i 78/11
13. Zakon o nevažnosti pravnih propisa donetih pre 6.4.1941. godine I za vreme neprijateljske okupacije, *Sl. list FNRJ*, br. 86/46
14. Zakon o parničnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/11 i 55/1
15. Žalba na presudu Opštinskog suda u Beogradu P-3098/97 od 13.12.1999. godine